

helyezni, kicsinyíteni vagy nagyítani, továbbá térben vagy síkban elforgatni a számítógép segítségével.

Szedés. Különböző szedési eljárások ismeretesek és használatosak napjainkban. A legtöbb, ma alkalmazott szedőgép különálló egység, de közülük sok valamilyen más berendezéssel — pl. egy szövegszerkesztővel — is összekapcsolható. A jövő szedőgépei a kiadvány szövegét előállító személy által használt berendezéssel egységes, összekapcsolt rendszert alkotnak, mely lehetővé teszi a hatékony és magas színvonalú kiadást. Ezek a gépek — minden mozgó alkatrészt kiküszöbölve — digitális eljárással működnek majd, s a száraz eljárásból készülő output pedig azonnal rendelkezésre áll.

A forrásanyag kezelése. A forrásanyagul szolgáló eredeti információ lehet mérnöki rajz, marketing terv, stratégiai leírás, fejlesztő és marketing szakemberekkel készült interjú, vagy egy kiadvány tervdokumentációja. Az eredeti információk egyre nagyobb hányadát számítógépes adatbázisokban tárolják. A forrásanyag gépesített kezelésének három jelentős előnye van: 1. ugyanazt az információt több célra is fel lehet használni újabb rögzítési eljárás nélkül; 2. a publikált információk forrásanyaga könnyen visszakereshető; 3. a számítógép segítségével rövid idő alatt megtalálható minden szükséges forrásinformáció.

Standardizált nyelvek és fordítás. Az uralkodó nemzetközi műszaki nyelv az angol. A műszaki kiadók nemzetközi viszonylatban terjesztett kiadványaikban gyakran ún. standardizált nyelveket (controlled languages) használnak, melyek az angolra épülnek és könnyen érthetők azok számára is, akiknek az angol nem anyanyelvük. Ezek a nyelvek jelentős mértékben megkönnyítik a fordítást, ide-

értve a számítógéppel végzett fordítást is. Mind a standardizált nyelvek, mind pedig a számítógépes fordítás várhatóan széles körben terjed el a jövőben.

A dokumentumok terjesztése. Sokan arra számítotak, hogy a számítógépes információs forradalom nagymértékben csökkenteni majd a kiadáshoz felhasznált papír mennyiségét. Ez kívánatos is lenne, mivel a dokumentumok papírhordozón való közreadásának számos hátránya ismeretes. A viszonylag közeli jövőben a legtöbb fejlett országban a nagy vállalatoknál majdnem minden munkaasztalon lesz képernyős terminál, s a különböző típusú és különböző helyszíneken levő számítógépek közötti kommunikáció könnyebb és általánosabb lesz. A műszaki anyagok publikálásában e rendszerek segítségével kiküszöbölhetők lesznek a papírhordozó hátrányai.

Az ideális rendszer. A minden tekintetben megfelelő publikációs rendszer — amelybe minden érintett könnyen és közvetlenül bekapcsolódhat — a fent már említett terminálokból és egy nagy központi számítógépből, illetve különböző helyeken levő, de összekapcsolt számítógépegységekből épül fel. A rendszerbe kerülő forrásinformációkat rögzítik a publikációs adatbázisban; innen kapják meg a helybeli és távoli felhasználók, illetve szedőrendszerek, hogy elkészíthessék róluk a szükséges papírmásolatokat.

/BRINEGAR, J.: Computer-assisted publishing = Technical Communication, Fourth Quarter 1983, 30. k. 4. sz. 1983. p. 11–14./

(Pollini Rita)

A BLAISE-LINE és a Brit Nemzeti Bibliográfia használatának értékelése

1984-ben az Industrial Market Research Ltd *piackutatási módszerek* alkalmazásával *felmérést* végzett a British Library megbízásából a Brit Nemzeti Bibliográfia (British National Bibliography, BNB) és a BLAISE-LINE *felhasználói értékeléséről*.

A BNB-nyomtatásban hetente megjelenő időszaki kiadvány (két közbülső és négy havi és éves kumulált kötetekkel) az Egyesült Királyságban publikált új tételekről. Megjelenése óta (1950) alig vál-

tozott, hiszen célja és funkciója is változatlan maradt.

A BLAISE-LINE egyike Európa első online szolgáltatásainak. Bár e nevet 1982-ben kapta, már hét éve működik. A Harlowban üzemelő központi számítógépen tárolt különböző bibliográfiai adatbázisokhoz nyújt online elérést, köztük az UK MARC adatbázishoz, amely mind tartalmára, mind szerkezetére nézve a BNB géppel olvasható változatának tekinthető.

A felmérés során 140 telefoni és 30 személyes beszélgetés útján választ kerestek olyan kérdésekre, mint pl. miért és hogyan használják a BNB-t, melyek azok a funkciók, amelyek szempontjából a felhasználók hatékonyabbnak ítélik a BLAISE-LINE-t, mint a nyomtatott nemzeti bibliográfiát, mi az akadálya a BLAISE-LINE jelenleginél szélesebb körű használatának? A válaszok feldolgozásából a következő kép alakult ki.

BNB használata

A könyvtárak elsősorban azért fizetnek elő a nyomtatott nemzeti bibliográfiára, mert az teljes körű áttekintést ad.

Az értékelés szerint a BNB a következő rangsorban nyújt segítséget a könyvtárosi munkában:

- ◆ bibliográfiai adatok ellenőrzésénél (a megkérdezettek 53%-a szerint),
- ◆ állománygyarapításban (40%),
- ◆ tárgy szerinti keresésében (14%)
- ◆ katalogizálásban (11%).

Az előfizetők többségénél — a megkérdezettek 56%-ánál — a BNB szabad polcon hozzáférhető az olvasók számára.

Amikor a könyvtárosokat megkérték, hogy öt és egy közötti osztállyal jelezzék, mennyire elégedettek a BNB használhatóságával, azt találták, hogy a bibliográfiai leírások ellenőrzése és a katalogizáláshoz szükséges adatok szolgáltatása szempontjából "jó"-nak, a tárgy szerinti keresés, a beszerzendő művek kiválasztása és egyéb felhasználás szempontjából "közepes"-nek minősítették. Legnagyobb hiányosságaként azt jelölték meg, hogy még mindig nem elég gyorsan közli az adatokat.

Ami az árat illeti, a megkérdezettek 80%-a úgy érezte, hogy "jó" vagy "megfelelő" terméket kap a pénzéért.

A fentiekkel összhangban a továbbfejlesztést elsősorban a *frissesség* tekintetében igénylik a felhasználók. Javulást várnak továbbá a *kumulatív szolgáltatások, az osztályozás és indexelés, az árakra* vonatkozó tájékoztatás vonatkozásában. Szükségesnek látják azt is, hogy a BNB közölje a *kisebb kiadók* kiadványainak, a *kormányzati szervek* kiadványainak, a *brosúráknak, az audiovizuális anyagoknak és a művészeti kiadványoknak* az adatait is. Több *keresztutalást* igényelnek és hasznosnak látnák, ha felhívna a figyelmet arra, amikor olcsó (puha kötésű) vagy nagyobb karakterekkel nyomtatott formában jelennek meg művek. Egyesek viszont úgy ítélik, hogy a kategorizálás túlságosan komplex a felhasználók egyszerű követelményeihez képest.

Azok közül, akik jelenleg nem használják a BNB-t, 30%-uk korábban előfizetett rá, de magas ára miatt, vagy mert nem nyújtott kellő segítséget ahhoz, amire használták, megszüntette az előfizetést. A nem előfizetők fele a BNB-ben semmi olyan változtatásra nem lát lehetőséget, ami annak előfizetésére ösztönözné őket.

A BNB helyett egyesek más forrásokra támaszkodnak a munkájukhoz szükséges adatok és információk megszerzésére. A beszerzendő művek kiválasztása s a bibliográfiai hivatkozások ellenőrzése az a terület, amelyen a *British Books in Print, a Bookseller* és a kiadók, ill. könyvesboltok jegyzékei alternatív forrásként felhasználhatók. A tárgy szerinti és a katalogizálás vonatkozásában alig van, ill. egyáltalán nincs versenytársa a BNB-nek.

A megkérdezettek 85%-a a jövőben fenn kívánja tartani előfizetését. Azok közül, akik jelenleg nem előfizetők, senki nem jelezte, hogy a jövőben elő kíván fizetni.

Vélemények a BLAISE-LINE-ről

A felmérés azt mutatja, hogy a BLAISE-LINE még nem érte el a piacon azt az uralkodó helyzetet, amit a nemzeti bibliográfia nyomtatott formája élvez. Csak azok a könyvtárak tekintik relevánsnak, amelyek hasznosítani tudják szolgáltatásait a katalogizáláshoz. Előnyeiket, mint amilyen például a hatékony információkeresés, részben semlegesíti az, hogy sok könyvtárnak nincs lehetősége az online hozzáférésre, a látszólag nehéz keresőnyelv, valamint az, hogy más online szolgáltatásoktól eltérően éves előfizetési díjat kell a BLAISE-LINE használatának jogáért fizetni. A megkérdezettek 39%-a használna valamilyen online szolgáltatást, 24%-uk mind a BLAISE-LINE-t, mind egyéb szolgáltatást használ, 13%-uk csupán egyéb online szolgáltatást vesz igénybe s a BLAISE-LINE-t nem, míg 2% kizárólag a BLAISE-LINE-t használja.

Azoknak a fele, akik jelenleg nem vesznek igénybe online szolgáltatást, úgy nyilatkozott, hogy valószínűleg a következő öt évben sem fog ilyet használni. A közkönyvtárak esetében az online szolgáltatások jövőbeli bevezetése valamivel gyakrabban szerepel a tervek között, mint más könyvtártípusok esetében. Ez arra utal, hogy bár e könyvtárak elmaradtak a többi könyvtártípushoz képest az online szolgáltatások használatában, az elkövetkező öt évben a lemaradás csökkenni fog.

Ami az egyéb online információszolgáltató központok használatát illeti, 69%-kal a Dialog és 60%-kal az ESA-IRS áll az első két helyen. Ezeket a Datastar és az SDC-Orbit követi 23–23%-kal. A

könyvtártípusok szerinti elemzés azt mutatta, hogy a közkönyvtáraknak csupán 22%-a vesz igénybe a BLAISE-LINE-on kívül más online információszolgáltató központot, ez utóbbiak közül a legkedveltebb az ESA-IRS. Az egyetemi könyvtárak az online szolgáltatásokat csaknem kétszer gyakrabban használják (40%) és leginkább a Dialogra építenek.

A vizsgálatok azt mutatták, hogy egyéb szolgáltatásokat nem vesznek igénybe olyan feladatok ellátásához, amelyek esetében a BNB, illetve a BLAISE-LINE használható. Kivételt képez a tárgy szerinti keresés és korlátozott mértékben a bibliográfiai leírások ellenőrzése. Nyolc megkérdezett úgy látta, hogy a BLAISE-LINE és a dialog között átfedés van (a Dialog British Books in Print és LC MARC fájljai átfedik a BLAISE-LINE MARC fájljait, hasonlóképpen az ERIC a British Education Indexet).

A BLAISE-LINE használatában a tárgy szerinti keresés, valamint a bibliográfiai leírások ellenőrzése dominál: az igénybevétel háromnegyed része a tárgy szerinti keresést szolgálja. A leggyakrabban használt fájl az UK MARC (93%) és az LC MARC (70%).

Arra a kérdésre, hogy a BLAISE-LINE és a BNB felhasználási területei között látnak-e átfedést, a megkérdezettek 28%-a válaszolt "igen"-nel. Az ár tekintetében azok, akik a kérdésekre válaszoltak, 61%-ban úgy ítélték, hogy "jó" vagy "megfelelő" értéket kapnak. A felhasználók 53%-a a számlázás módját is megfelelően minősítette, míg 42%-uk jobbnak tartaná, ha a BLAISE-LINE nem számítana fel éves előfizetési díjat, csak az esetenkénti használat alapján számláznának. A BLAISE-LINE használatát leginkább az korlátozza, hogy a felhasználók általában nem ismerik az online szolgáltatásokat, különösen pedig a BLAISE-LINE-t.

A felhasználók 25%-a úgy ítélte, hogy a BLAISE-LINE használatának szintje megfelel kívánásainak, 33% e szintet kielégítőnek minősítette, de úgy látta, hogy növelhető, míg 42% szerint alacsonyabb, mint amilyennek szeretné. 47%-uk tervezi, hogy a jövőben fokozza az adatbázissal létesített kapcsolat időtartamát.

A továbbfejlesztési lehetőségek tekintetében a 37 BLAISE-LINE felhasználó 30%-ának nem volt javaslata. A többiek válaszából az tűnt ki, hogy egyetlen, egyszerűbb, felhasználóközpontúbb keresőnyelvet szeretnének, s általában azt kívánják, hogy a szolgáltatás "kevésbé komplikált" legyen. Az elemzések azt mutatták, hogy a felhasználók általában elégedettebbek a BLAISE-LINE szolgáltatásokkal, mint a nyomtatott nemzeti bibliográfiával.

Azok, akik jelenleg nem használják a BLAISE-LINE-t, 90%-ban úgy nyilatkoztak, hogy nem vagy alig ismerik. Arra a kérdésre, hogy volna-e olyan

változtatás a rendszerben vagy fejlesztés a szolgáltatások tekintetében, ami ösztönözné őket a BLAISE-LINE előfizetésére, a válaszok a következő megoszlást mutatták: 48% úgy nyilatkozott, hogy nem ismeri a szolgáltatásokat eléggé ahhoz, hogy módosítási, fejlesztési javaslatot tehessen, 36% nem látott olyan módosítási, fejlesztési lehetőséget, ami ahhoz vezethetne, hogy előfizetővé váljék, míg 16% esetében az árcsökkentés lenne az, ami előfizetéshez vezethetne.

Következtetések

A BNB, bár változatlanul központi szerepet játszik sok könyvtár bibliográfiai s egyéb munkájában, ez inkább a szokásokból és hagyományokból adódik, semmint abból, hogy elsődleges és elengedhetetlen eszköznek éreznék a beszerzési és információkeresési munkában. Pozíciója gyengült, egyrészt azért, mert a brit kiadói tevékenység outputja olyan gyorsan nő, hogy azt nem tudja elég gyorsan követni a minőség romlása nélkül, másrészt azért, mert az egyéb, a könyvkereskedelemhez közelebb álló ügynökségek szerepe nőtt.

A BLAISE-LINE tekintetében a felmérés által nyújtott legfontosabb információ az, hogy a felhasználóknak csupán mintegy negyede érzékelt átfedést az UK MARC adatbázis rekordjai és a nyomtatott nemzeti bibliográfia tartalma között.

A BLAISE-LINE-t jól ismerő felhasználók által kifejezett elvárásokat figyelembe veszik a rendszer második változatának fejlesztésénél, amely előreláthatólag 1985 végére készül el. A felmérés segített abban, hogy meglássák azt a nagy szakadékot, ami a könyvtárosok ismeretei és a rendelkezésre álló technika által nyújtott lehetőségek között tátong. Ez tette egyértelművé, hogy a BLAISE-LINE használatának elterjesztéséhez többre van szükség, mint a szokásos piacutatási és pénzügyi módszerek alkalmazására: széles körű és tartós ismeretterjesztő és tudatformáló munkát kell végezni a könyvtárosok körében, hogy megfelelően tudjanak élni a technika adta lehetőségekkel.

/BISHOP, J.—LEWIS, P. R.: *BLAISE-LINE and the British National Bibliography: profiles of users and uses.* = *Journal of Librarianship*, 17. köt. 2. sz. 1985. p. 119—136./

(Vásárhelyi Pál)